

17.4.2019

EOAK/2049/2018

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Juho Martikainen

JULKISUUSLAIN MUKAINEN MENETTELY ASIAKIRJAPYYNTÖÖN VASTAAMISESSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Lounais-Suomen poliisilaitoksen menettelyä asiakirjapyyntöön vastaamisessa. Kantelun mukaan kantelija oli 10.3.2018 pyytänyt Lounais-Suomen poliisilaitokselta tietoja häneen 9.3.2018 kohdistetuista toimenpiteistä. Poliisilaitos ei ollut toimittanut pyydettyjä tietoja.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Poliisihallituksen lausunto ja Lounais-Suomen poliisilaitoksen selvitys.

Käytettävissäni on ollut myös poliisilaitoksen ja kantelijan välistä sähköpostinvaihtoa asiakirjapyyntöön liittyen sekä kantelijalle 26.3.2018 lähetetty asiakirja, joka oli nimetty todistukseksi poliisin toimenpiteestä.

3 RATKAISU

3.1 Saatu selvitys

Poliisilaitoksen selvityksen mukaan kantelijan pyyntö oli ohjattu poliisilaitoksen tilannekeskukseen käsiteltäväksi. Sieltä kantelijalle oli vastattu 26.3.2018. Vastaus kantelijan esittämiin tietopyyntöihin oli käytettävissäni olevien asiakirjojen perusteella sisällöltään seuraava:

"Hei,
olet pyytänyt alla oleviin asioihin vastauksia poliisilta.

Raportit tapahtumista, molemmista partiomiehistä jotka olivat läsnä kiinniotossa.
Mikäli haluat, sinulla on oikeus saada lausunto 9.3.2017 tehtävästä. Lausunto maksaa 26e. Lausunnossa ei ole poliisimiesten nimiä.

Raportit kahdesta muusta poliisimiehestä, jotka todennäköisesti tulivat myöhemmin
Lausunnossa et saa näitä tietoja.

Partioauton päiväkirja tapahtuman ajasta
Lausunnossa et saa näitä tietoja.

TYKS lääkärin /[nimi]/ lausunto
Pitää pyytää lääkäriltä.

Verikokeiden tulokset
Jutun tutkijalta

Lausunto tulkin läsnäolosta missään tilanteen vaiheessa
Jutun tutkijalta

Haluatko lausunnon 9.3.2018 tehtävästä, joka maksaa sinulle 26e?"

Vastauksen liitteenä on ollut 26.3.2018 päivätty asiakirja otsikolla ”Todistus poliisin toimenpiteestä”. Asiakirjan sisältö on ollut seuraava:

”Asianomistaja (kantelijan nimi poistettu tästä) pyynnöstä todistetaan, että Lounais-Suomen poliisilaitokselle on kirjattu 9.3.2018 n. klo 15.26 aikaan tehtävä liittyen rattijuopumukseen, jossa epäiltynä on (kantelijan nimi poistettu tästä).

Tästä rikosilmoituksesta [nro] antaa lausuntoja jutun tutkinnanjohtaja, rikoskomisario (rikoskomisarion nimi ja puhelinnumero poistettu tästä).

Todistuksesta peritään 26 e maksu, joka laskutetaan todistuksen pyytäjältä.”

Poliisilaitoksen selvityksen mukaan kantelijan tiedustelua oli poliisilaitoksella käsitelty tiedoksi-antopyyntönä. Poliisihallituksen lausunnon mukaan poliisilaitokselta 27.8.2018 saadussa lisäselvityksessä poliisilaitos oli todennut, että kantelijan pyyntö oli tulkittu pyynnöksi saada lausunto poliisin tehtävälmoitusjärjestelmään kirjatuihin tehtävistä.

Poliisihallituksen lausunnon mukaan asia olisi tullut käsitellä julkisuuslain mukaisena tietopyyntönä ja noudattaa julkisuuslain menettelysääntöjä. Tietopyyntöä käsiteltäessä kantelijalle ei ollut annettu julkisuuslain 14 §:n 3 momentin mukaista ohjausta. Tietopyyntöä ei myöskään ollut kahden viimeisen kysymyksen osalta ohjattu poliisilaitoksella oikean tahon käsiteltäväksi.

Poliisilaitoksen selvityksen mukaan kantelijan tietopyyntöön vastaaminen oli vienyt 16 päivää, mikä on pidempään kuin julkisuuslaissa edellytetään. Poliisihallitus taas katsoi lausunnossaan, että kantelijan asiakirjapyyntöön oli vastattu julkisuuslaissa säädetyn kahden viikon enimmäisajan puitteissa, koska määräaika lasketaan ensimmäisestä arkipäivästä, joka oli ollut 12.3.2018. Vastaus oli annettu 26.3.2018, eli lain sallimassa määräajassa. Poliisihallitus kuitenkin kiinnitti huomiota siihen, että vastaamisessa on pyrittävä tätä joutuisampaan käsittelyyn.

Poliisilaitoksen selvityksen mukaan poliisilaitoksen vastaukset kantelijan kolmeen ensimmäiseen kysymykseen olisivat voineet olla paremmin muotoiltuja. Poliisilaitoksen käsityksen mukaan poliisimiesten nimien salassapidolle ei ole perusteita. Selvityksen mukaan kolmeen viimeiseen kysymykseen oli vastattu asianmukaisesti, koska niissä oli opastettu, mistä vastaukset kysymyksiin oli saatavissa. Poliisihallitus ei ottanut lausunnossaan kantaa siihen, olisiko ja miltä osin kantelijan pyytämät tiedot luovutettava kantelijalle, koska asiaa ei edelleenkään ollut julkisuuslaissa säädetyllä tavalla käsitelty loppuun poliisilaitoksella.

Poliisilaitoksella oli käytäntönä antaa tiedot poliisin tehtävälmoitusjärjestelmän sisältöä koskeviin pyyntöihin maksullisina todistuksina, vaikka oikeampi tapa olisikin käsitellä ne asiakirjapyyntöinä. Poliisihallituksen lausunnon mukaan kantelijalta ei olisi julkisuuslain 34 §:n perusteella tullut periä maksua asiakirjapyyntöön vastaamisesta. Lounais-Suomen poliisilaitokselta 19.3.2019 saadun tiedon mukaan kantelija oli maksanut todistuksesta 26 euron maksun.

Poliisilaitos ilmoitti selvityksessään ryhtyneensä toimenpiteisiin tietopyyntöjen vastaamiseen liittyvien käytäntöjen parantamiseksi.

3.2 Oikeusohjeet

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (jälj. julkisuuslaki) 9 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada tieto viranomaisen asiakirjasta, joka on julkinen. Tiedonsaannista salassa pidettävästä asiakirjasta ja asianosaisen tiedonsaantioikeudesta säädetään lain 10-12 §:ssä.

Lain 13 §:n mukaan pyyntö saada tieto viranomaisen asiakirjan sisällöstä on yksilöitävä riittävästi siten, että viranomainen voi selvittää, mitä asiakirjaa pyyntö koskee. Lain 14 §:n 2 momentin mukaan tiedon asiakirjan sisällöstä antaa se viranomaisen henkilöstöön kuuluva, jolle viranomainen on tämän tehtävän määrännyt tai jolle se hänen asemansa ja tehtäviensä vuoksi muuten kuuluu.

Lain 14 §:n 3 momentin mukaan jos virkamies tai muu 2 momentissa tarkoitettu henkilö kieltäytyy antamasta pyydettyä tietoa, hänen on:

- 1) ilmoitettava tiedon pyytäjälle kieltäytymisen syy;
- 2) annettava tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi;
- 3) tiedusteltava asian kirjallisesti vireille saattaneelta tiedon pyytäjältä, haluaako hän asian siirrettäväksi viranomaisen ratkaistavaksi; sekä
- 4) annettava tieto käsittelyn johdosta perittävistä maksuista.

Lain 14 §:n 4 momentin mukaan asiakirjapyyntö on käsiteltävä viivytyksettä, ja tieto julkisesta asiakirjasta on annettava mahdollisimman pian. Pääsääntöisesti tieto tulee antaa viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön.

Lain 15 §:n mukaan jos viranomaiselta pyydetään asiakirjaa, jonka toinen viranomainen on laatinut tai joka kuuluu toisen viranomaisen käsiteltävänä olevaan asiaan, viranomainen voi siirtää tiedonsaantia koskevan asian sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka on laatinut asiakirjan tai jonka käsiteltäväksi asia kokonaisuudessaan kuuluu.

Lain 18 §:ssä säädetään hyvästä tiedonhallintatavasta. Pykälän mukaan viranomaisen tulee muun muassa hyvän tiedonhallintatavan luomiseksi ja toteuttamiseksi huolehtia asiakirjojen ja tietojärjestelmien sekä niihin sisältyvien tietojen asianmukaisesta saatavuudesta, käytettävyydestä ja suojaamisesta sekä eheydestä ja muusta tietojen laatuun vaikuttavista tekijöistä.

Lain 34 §:n mukaan Asiakirjan antamisesta 9 ja 11 §:n nojalla ei peritä maksua, kun:

- 1) asiakirjasta annetaan tietoja suullisesti;
- 2) asiakirja annetaan viranomaisen luona luettavaksi tai jäljennettäväksi;
- 3) julkinen sähköisesti talletettu asiakirja lähetetään tiedon pyytäjälle sähköpostitse;
- 4) sähköisesti talletettu asiakirja lähetetään asianosaiselle sähköpostitse;
- 5) pyydetyn asiakirjan antaminen kuuluu viranomaisen neuvonta-, kuulemis- tai tiedotusvelvoitteen piiriin.

Pykälän 2-6 momentissa säädetään niistä tilanteista, joissa asiakirjan antamisesta voidaan periä maksu.

3.3 Kannanotto

Julkisuuslain menettelysäännösten noudattaminen

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella kantelija on esittänyt Lounais-Suomen poliisilaitokselle sähköpostitse yksilöidyn tietopyynnön, joka liittyy häntä koskevaan rikosasiaan. Voin yhtyä Poliisihallituksen käsitykseen siitä, että kyse on julkisuuslaissa tarkoitettusta asiakirjapyynnöstä. Poliisilaitoksella asiaa on kuitenkin käsitelty todistuksen antamisena poliisin toimenpiteestä. Vaikuttaakin siltä, ettei poliisilaitoksella ole tunnustettu sitä, että kyse on asiakirjapyynnöstä, johon vastaamisessa tulee noudattaa julkisuuslain menettelysäännöksiä.

Poliisilaitos on antanut kantelijan pyytämät tiedot osittain poliisilaitoksen todistuksen muodossa.

Osin poliisilaitos on kieltäytynyt antamasta kantelijan pyytämiä tietoja. Kantelijalle annetussa vastauksessa ei kuitenkaan ole julkisuuslain 14 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla ilmoitettu kieltäytymisen syytä eli sitä, miksi kyseiset tiedot olisivat salassa pidettäviä. Kantelijalle annetussa vastauksessa ei myöskään ole tiedusteltu julkisuuslain 14 §:n 3 momentin 3 kohdan mukaisesti, haluaako hän saattaa asian viranomaisen ratkaistavaksi siltä osin kuin asiakirjojen antamisesta on kieltäydytty.

Osin kantelijan pyytämiä tietoja ei ole annettu, vaan on viitattu siihen, että ne tulee pyytää jutun tutkijalta ja lääkärin tutkimusta koskevilta osin lääkäriltä. Käsittäakseni asiakirjapyyntöön vastaamisessa poliisilaitoksen sisäiset tehtäväjärjestelyt tulee toteuttaa siten, että asiakirjan pyytäjä saa pyytämänsä asiakirjat yhdeltä taholta.

Julkisuuslain 14 §:n 4 momentin mukaan tieto julkisista asiakirjoista tulee antaa viivytyksettä tai pääsääntöisesti viimeistään kahden viikon kuluttua asiakirjan pyytämisestä. Kantelija on esittänyt tietopyynnön 10.3.2018 ja siihen oli osittain vastattu 26.3.2018. Poliisihallitus ja poliisilaitos ovat lausunnoissaan arvioineet sitä, onko kantelijan pyyntöön vastattu julkisuuslain mukaisessa määräajassa. Poliisilaitoksen käsityksen mukaan kahden viikon määräaika on ylitetty kun taas Poliisihallituksen käsityksen mukaan ei ole, koska vastaus on annettu ensimmäisenä arkipäivänä määräajan päätyttyä.

Säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 5 §:n mukaan määräajan päättyessä pyhäpäivään tai arkilauantaihin, saa tehtävän toimittaa ensimmäisenä arkipäivänä sen jälkeen. Näin ollen voin yhtyä Poliisihallituksen käsitykseen siitä, että kantelijan asiakirjapyyntöön annettu vastaus on sinällään tapahtunut julkisuuslaissa säädetyssä määräajan puitteissa. Kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että kantelijalle on annettu vain perustiedot häntä koskevasta rikosepäilystä. Mielestäni tällaisten tietojen antamisen tulisi tapahtua nopeammin kuin kahdessa viikossa.

Kiinnitän tältä osin huomiota myös siihen, että kantelijalle annetussa vastauksessa osaa asiakirjoista on kehoitettu pyytämään toiselta henkilöltä poliisilaitoksella, eikä vastauksessa siten kaikilta osin otettu kantaa siihen, saako kantelija pyytämänsä asiakirjat vai ei. Kantelijan asiakirjapyyntöön vastaaminen on siten jäänyt osittain avoimeksi.

Edellä todetun perusteella voin yhtyä Poliisihallituksen käsitykseen siitä, että asiakirjapyynnön käsittelyssä ei ole noudatettu julkisuuslain mukaisia menettelysäännöksiä.

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella on epäselvää, onko kantelijan asiakirjapyyntöä edelleenkin käsitelty poliisilaitoksella julkisuuslain edellyttämällä tavalla. Käsittäakseni poliisilaitoksen tulisi huolehtia siitä, että asiakirjapyyntö käsitellään julkisuuslain säännösten mukaisesti siten, että julkiset asiakirjat toimitetaan kantelijalle ja tarvittaessa tehdään valituskelpoinen päätös siitä, jos asiakirjoja ei joltain osin voida toimittaa kantelijalle.

Maksun periminen

Saadun selvityksen perusteella poliisilaitos on toimittanut kantelijalle osan tiedoista todistuksen muodossa sähköpostitse. Kantelija on maksanut 26 euroa poliisilaitoksen hänelle sähköpostitse antamasta todistuksesta.

Voin yhtyä Poliisihallituksen käsitykseen siitä, että todistukseen merkityt tiedot ovat julkisuuslain 11 §:ssä tarkoitetulla tavalla asianosaisjulkisia. Lähtökohtaisesti tällaiset tiedot tulee julkisuuslain 34 §:n nojalla toimittaa maksutta, jos ne toimitetaan sähköisesti. Kuten Poliisihallituskin lausunnossaan toteaa, on julkisuusperiaatteen toteutumisen kannalta ongelmallista, jos tällaiset tiedot luovutetaan maksullisen todistuksen muodossa. Käsittääkseni tiedot olisi tullut luovuttaa kantelijalle julkisuuslain 34 §:n 1 momentin mukaisesti maksutta.

Poliisilaitoksen tulisikin huolehtia siitä, että kantelijalta virheellisesti peritty maksu palautetaan hänelle.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsitykset virheellisistä menettelytavoista asiakirjapyyntöön vastaamisessa ja todistuksesta perityn maksun virheellisyydestä Lounais-Suomen poliisilaitoksen tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni poliisilaitokselle. Lähetän päätöksen tiedoksi myös Poliisihallitukselle.

Pyydän Lounais-Suomen poliisilaitosta ilmoittamaan 31.5.2019 mennessä, mihin toimenpiteisiin ratkaisu on antanut aihetta.